

Het teken

Het is sinds enkele jaren mode om, wanneer men de schijnwerpers op iets of iemand wil richten, een bepaalde hoeveelheid tijd in het teken daarvan te stellen en daarnaar te vernoemen. Al sinds lange tijd kennen we allemaal de jaarlijks terugkerende dierendag, moederdag, vaderdag, de dag van de arbeid, de vredesweek, enzovoorts. Langere perioden, zoals maanden en jaren, wisselen doorgaans van thema en zijn eenmalige gebeurtenissen. Het afgelopen jaar was (o.a.) uitgeroepen tot het "jaar van de vrede" en het "jaar van de gehandicapten". Vrede is er nog steeds niet en of de zorg en aandacht voor gehandicapten meetbaar is toegenomen zal wel nooit duidelijk worden.

Dit jaar is door verschillende instanties (vermoedelijk onder andere) in het teken gesteld van "de daklozen" en uitgeroepen tot het "Europees jaar van het milieu". Of de positie van daklozen dit jaar zal verbeteren zal ook wel nooit duidelijk worden en of het Europese milieu er wat mee opschiet betwijfel ik in hoge mate. Maar wat extra aandacht voor de problemen is natuurlijk altijd een goede zaak. Want als bij een week mist en "inversie van luchtlagen" mensen met long- en hartziekten het advies krijgen om maar binnen te blijven, is er nog heel wat mis met "ons" milieu. Ik hoop dat u echter niet nader toe te lichten.

Ook de redactie gebruikt met ingang van deze jaargang enkele andere tekens. Niet om iets of iemand voor korte tijd voor het voetlicht te halen maar om in de aangeboden manuscripten de lettertypen aan te geven waarin tekstdelen moeten worden gezet. Het resultaat kunt u in dit Maandblad al zien. Als het u niet opvalt moet u het vorige Maandblad er nog maar eens naast leggen. U wordt er dan bovendien nog eens aan herinnerd dat het Natuurhistorisch Maandblad nu aan de zesenzeventigste jaargang begonnen is.

Douwe Th. de Graaf

Verslagen van de maandelijkse bijeenkomsten

Te Maastricht op 8 november

Deze avond, die mede georganiseerd was door de Vogelwacht Limburg, sprak de heer P. Maréchal over de Ortolaan (*Emberiza hortulana*). Deze "vogel van de omtuiningen" was "Vogel van het jaar" in 1984. De Ortolaan komt in Europa voor tussen de juli-isotherm van 15 graden Celsius in het Noorden en die van 30 graden Celsius in het Zuiden. In onze streken is de Ortolaan gebonden aan het kleinschalige kultuurlandschap van de droge, schrale en hoge gronden. Door de sterke en drastische achteruitgang van dit landschapstype als gevolg van de door de EG-landbouwpolitiek ingevoerde schaalvergroting in de tweede helft van deze eeuw is het aantal Ortolanen in Nederland sterk gedaald. Was de Ortolaan vroeger ook in Limburg een algemeen voorkomende verschijning, tijdens het broedseizoen 1985 werden daar slechts 21 zekere, 4 waarschijnlijke en 7 mogelijke broedgevallen geregistreerd. Het totaal aantal broedparen voor Nederland bedroeg toen minder dan 50, waarbij spreker echter aantekende dat dit lage aantal mogelijk mede veroorzaakt zou kunnen zijn door het slechte weer tijdens het broedseizoen. De tendens van het dalende aantal broedparen is

echter overduidelijk: in 1974 werden in Nederland nog 150-170 territoria geregistreerd en in 1978 nog maar 90-125.

Ortolanen komen ieder jaar omstreeks dezelfde datum in hun broedgebied aan, de ♂♂ doorgaans acht tot veertien dagen eerder dan de ♀♀. Over het trekgedrag is relatief weinig bekend, o.a. omdat de Ortolaan een zogenaamde breedfront-trekker is, die vaak 's nachts en hoog vliegt. Uit ringgegevens is echter gebleken dat Ortolanen rechtstreeks naar hun geboortegebied vliegen. De heer Maréchal lichtte vervolgens uitvoerig de specifieke biotoop-eisen, het broedgegedrag en de zang van Ortolanen toe. Voor wat dit laatste betreft had spreker bandopnamen van de zang van verschillende ♂♂ meegenomen. Duidelijk konden de vele aanwezigen de verschillende zang-dialecten onderscheiden, daarbij geholpen door dia's van de bijbehorende sonogrammen. Het Limburgs dialect wijkt duidelijk af van het dialect dat van de Ortolanen uit naburig België, Noord-Brabant en de Achterhoek bekend is. Intermediaire zang blijkt slechts zelden voor te komen.

Voor wie meer over de Ortolaan wil weten, moet hier korthedshalve verwezen worden naar Ecoscript 12.06 N

van de Stichting Mondiaal Alternatief (Postbus 1187, 5602 BD Eindhoven). De heer Maréchal benadrukte tenslotte dat de Ortolaan slechts één van de ruim honderd vogelsoorten is die direct negatief beïnvloed zijn en nog steeds worden door de landbouwpolitiek in Europa. De Ortolaan behoort echter wel tot de spitsroedenlopers. De heer Lever kon na een levendige en interessante discussie vervolgens de heer Maréchal namens de aanwezige leden van Kring Maastricht en de Vogelwacht Limburg heel hartelijk danken voor zijn boeiende en rijk geïllustreerde voordracht.

Te Heerlen op 8 december

Na het welkomstwoord van de voorzitter vroeg de heer Wouters aandacht voor de invasie van Grote barmsijzen (*Carduelis flammea flammea*) die dit jaar heeft plaatsgevonden. Overal waar wat meer Berken bij elkaar staan waarin vruchtkatjes hingen, kon men deze vogels aantreffen. Grote barmsijzen zijn iets groter dan Sijzen (*Carduelis spinus*), grijsachtig bruin met een rode voorhoofdsvlek en witachtige vleugelstreep. De laatste Grote barmsijzen-inventarisatie vond in 1972 plaats. De heer Wouters vroeg de aanwezigen waarnemingen van

deze vogels te noteren en einde maart 1987 naar hem te sturen (Raadhuisstraat 34, Hulsberg). Het is zijn bedoeling een verslag te schrijven over het verloop van de invasie in Zuid-Limburg. De heer Spreuwenberg zei tot dusver één keer Barmsijzen te hebben waargenomen (9-11-86). Hem was bekend, dat in de omgeving van Tegelen en Belfeld enkele honderden van deze vogels waren gezien.

De heer Bult informeerde of er, buiten de waarneming van de heer Simons op 2 november 1986, nog Kraanvogels (*Grus grus*) waren gesignaleerd. Dit bleek niet het geval te zijn. De heer Vergoossen meende, dat veel Kraanvogels nog in de D.D.R. op het eiland Rügen verbleven, waar nog veel voedsel aanwezig is. Hij veronderstelde, dat de vogels daar zouden blijven tot ze door sneeuwval tot vertrek gedwongen zouden worden. Kraanvogels overwinteren de laatste jaren overigens steeds noordelijker, onder meer in de streek onder Bordeaux, Les Landes geheten, het Bekken van Parijs en zelfs in noordoost Frankrijk en het zuiden van Luxemburg.

Nadien berichtte echter ons lid mevrouw T. Blankevoort, die al enkele jaren ten noorden van Toulouse woont, dat er omstreeks 9 november 1986 vele duizenden Kraanvogels over Zuid-Frankrijk zijn getrokken. De kranten hadden er vol van gestaan! Het is dus kennelijk zo, dat de Kraanvogels op de voor hun normale tijd naar het zuiden zijn getrokken, maar daarbij een veel oostelijker gelegen route hebben gevolgd dan gewoonlijk.

Daarna kreeg de heer Vergoossen het woord voor diens voordracht over de activiteiten van de Zoogdierenwerkgroep. Voor een verslag van deze interessante presentatie verwijzen wij naar Natuurhist. Maandblad 75 (10) 162-163.

Te Maastricht op 11 december

Dr. Lever deelde bij het begin van deze bijeenkomst mee dat hij door het aanvaarden van een betrekking elders met ingang van 8 februari 1987 het voorzitterschap van de Kring zal moeten neerleggen. Het Bestuur van de

Kring verzoekt dan ook leden die de fakkel willen overnemen om dit aan de heer Lever of de heer De Graaf kenbaar te maken.

Deze avond werd geheel door de leden verzorgd. De heer Van Noorden toonde een kweek van Koningsvaren waarbij de hartvormige voorkiemen (prothallia) duidelijk waren te zien.

De heer J. Cortenraad hield een verhandeling over de Gele wikke (*Vicia lutea*). Sinds Lejeune deze van oorsprong mediterrane soort in 1813 voor het eerst voor ons land vermeldde (langs de randen van korenvelden bij Gronsveld), is de Gele wikke veel vaker in ons land waargenomen. De heer Cortenraad lichtte de verspreiding van deze soort in Nederland in de loop van de tijd toe en concludeerde vervolgens dat zij als "ingeburgerd" beschouwd dient te worden. Hij zegde toe een en ander binnenkort uitvoerig te zullen publiceren. (zie elders in dit Maandblad).

De heer Remmers toonde blad en vrucht van de Pimpernoot (*Staphilea pinnata*). De harde pit van deze struik werd vroeger veel gebruikt bij het maken van rozenkransen. Vroeger werd de Pimpernoot dan ook veelvuldig aangetroffen in de buurt van pastorieën.

De heer Walschot had de ring van een witte Huismus meegenomen. Het vogeltje vloog de afgelopen drie jaar regelmatig in zijn tuin rond maar uit de ring viel af te leiden dat het circa 10 jaar oud moest zijn geworden. Zodra de ringgegevens bekend zijn, zal duidelijk worden of het een oorspronkelijk wilde Huismus of een kooivogel betrof.

Br. Leféber bracht enthousiast verslag uit van zijn onderzoekingen naar de bijen en wespen van de St. Pietersberg. De 9 nieuwe soorten die hij daar sinds zijn publicatie uit 1983 hierover heeft aangetroffen, werden alle in de groeve van de ENCI gevonden. Vast staat voor spreker in ieder geval dat het groeve-milieu in hoge mate bijdraagt aan de rijkdom aan wespen- en bijensoorten van de St. Pietersberg. De heer De Graaf vertelde vervolgens iets over de areaaluitbreiding van *Argiope bruennichi*.

Tijdens een van de vorige bijeen-

komsten van Kring Maastricht toonde de heer Felix al een ♀ van deze spinnensoort die door de heer De Graaf naar Duits voorbeeld "Wespen-spin" werd genoemd. De afgelopen zomer bleken er maar liefst 9 exemplaren van deze oorspronkelijk mediterrane soort in onze omgeving te zijn aangetroffen, waarmee het totaal aantal (voor Nederland) dat sinds 1979, toen de Wespen-spin voor het eerst in Nederland werd waargenomen, gestegen is tot 19. Elders in dit Maandblad gaat de heer De Graaf samen met de heren Peeters en Poot hierop uitgebreid in. De heer Majoor deed verslag van een onderzoek dat hij samen met de heer Lever deed naar de slakkenfauna van de ENCI-groeve in de St. Pietersberg. Een van de merkwaardigste soorten die zij daar aantroffen was *Candidula intersecta*. Deze soort was in Nederland alleen nog maar bekend van het duingebied maar komt nu ook in groten getale voor op zonnige plaatsen in de groeve. De heren Lever en Majoor beschouwen deze soort dan ook als een pioniersoort. Over hun onderzoek publiceerden zij reeds in Basteria 50 : 3-8 (1986).

De heren Graatsma en Blink verhaalden tenslotte over de recente vondst van Blauwgras (*Sesleria albicans*) in het Savelsbos. Eerstgenoemde lichtte de schaarse eerdere vondsten van deze in Nederland tot Zuid-Limburg beperkte grassoort uitvoerig toe en schetste daarbij ook het milieu waar Blauwgras vroeger voorkwam en misschien nog wel eens gevonden zou kunnen worden. De heer Blink lichtte de vondst van afgelopen zomer nader toe en deelde mee dat in een uitgebreid artikel in dit tijdschrift nog op deze vondst en het daarop volgend onderzoek naar eerdere waarnemingen van Blauwgras in Nederland zal worden teruggekomen.

De heer Reumers toonde tenslotte een drietal dia's van een padje dat hij in zijn tuin te Gronsveld aantrof. Het bleek een uitheems vuurbuikpadje, *Bombina orientalis*, te zijn, dat vermoedelijk uit een terrarium in de buurt afkomstig is.

Rond half elf konden de aanwezigen terugzien op een geslaagde en door de leden zelf verzorgde avond.